

УДК 343.13

Сиза Н. П.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри правосуддя
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)*

ЗАВДАННЯ СУДУ В СТАДІЇ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Кримінальний процес є чітко регламентованою діяльністю, яка має свою мету, призначення і завдання як в цілому, так і щодо окремих його стадій. Правильне визначення цих категорій є важливим для побудови та вдосконалення процесуальної форми кримінального провадження і його стадій, належного виконання процесуальних дій та ухвалення необхідних процесуальних рішень у кримінальному провадженні.

Кримінальним процесуальним кодексом України від 13 квітня 2012 року (далі – КПК) встановлено нові вимоги щодо порядку вирішення питань та повноважень суду при надходженні матеріалів від прокурора після закінчення досудового розслідування. Відбулися відповідні зміни і щодо завдань суду у стадії підготовчого провадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання визначення змісту та співвідношення мети, призначення та завдань сучасного кримінального процесу України, а також їх реалізації в стадії підготовчого провадження були розглянуті у роботах В. І. Галагана [1], О. І. Галагана [1], С. І. Дячука [1, 2], О. В. Єні [3], А. І. Журби [4], Л. М. Лобойка [5],

© Сиза Н. П., 2014

© Національний університет «Острозька академія», 2014

-
- Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snpkpu.pdf>.

В. В. Луцика [6], Л. Г. Матієк [3], М. А. Погорецького [7], Ю. М. Мирошниченка [8], В. О. Попелюшка [9], В. П. Шибіко [10] та інших.

Мета дослідження полягає в тому щоб на основі теоретичних напрацювань щодо визначення мети, призначення та завдань кримінального процесу та з урахуванням норм нового КПК сформулювати систему завдань суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України.

Виклад основного матеріалу. Питання щодо визначення мети кримінального процесу було предметом окремих наукових досліджень і тому, не вдаючись до дискусій з цього приводу, поділяємо обґрунтовану точку зору М. А. Погорецького про те, що «метою кримінального процесу повинно бути вирішення соціально-правового конфлікту, що виник у зв'язку із завданням злочином шкоди особі, суспільству та державі, на підставі істини, встановленої уповноваженими на провадження у кримінальній справі особами» [7, с. 167].

З таким розумінням загальної мети кримінального процесу цілком узгоджується позиція інших науковців щодо мети підготовчого судового засідання, яке проводиться у стадії підготовчого провадження, а саме – «з'ясувати можливість врегулювання правового конфлікту до судового розгляду чи забезпечити правильне та швидке вирішення справи під час судового розгляду» [1, с. 142].

Окрім мети, не менш важливою категорією є призначення кримінального процесу. На думку В. П. Шибіко, призначення кримінального судочинства пов'язується з результатом реалізації кримінально-процесуальних норм – прийняттям законного, обґрунтованого і справедливого рішення у справі на основі швидкого, всебічного, повного

▪ Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snpkpu.pdf>.

і об'єктивного дослідження обставин справи, швидкого і справедливого судового розгляду, з забезпеченням змагальності сторін [10, с. 19].

У стадії підготовчого провадження також здійснюється реалізація кримінальних процесуальних норм і її призначення можна визначити як прийняття законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення.

Цілком прийнятною є позиція науковців про те, що досягнення мети кримінального процесу та здійснення призначення кримінального судочинства можливе через виконання завдань, які конкретизуються в кримінальному процесуальному законі [4, с. 102; 7, с. 165; 10, с. 19].

Як відомо, завдання сучасного кримінального провадження України закріплені в статті 2 КПК. Ці завдання є загальними положеннями, які поширюють свою дію на всі стадії кримінального провадження, взаємопов'язані із засадами кримінального провадження, обумовлюють повноваження суду та учасників кримінального провадження і визначають функціональну спрямованість кримінальної процесуальної діяльності.

Складно погодитись із думкою, що до завдань слід відносити тільки ті положення, що мають виконуватися учасниками провадження [4, с. 102], адже їх участь детермінована метою здійснюваних ними функцій. На нашу думку, до суб'єктів виконання завдань слід відносити також і суд. Завдання кримінального провадження повинні бути спрямовані на досягнення мети правосуддя, а завданнями окремих стадій є завдання, що покладаються на органи і посадові особи, які здійснюють провадження і ухвалюють рішення.

Кожна стадія кримінального процесу (провадження) характеризується ознаками, однією з яких є наявність спеціальних завдань. Завдання стадії, за твердженням Л. М. Лобойка, «це наперед визначений, запланований для

▪ Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snpkpu.pdf>.

виконання обсяг процесуальної діяльності в стадії, яку необхідно здійснити для досягнення мети кримінального процесу» [5, с. 7].

Як справедливо роблять висновок О. В. Єні та Л. Г. Матієк, підготовче провадження є стадією кримінального провадження і відповідає всім вимогам, які висуваються саме до стадій [3, с. 287-288].

Підготовче провадження як окрема стадія кримінального провадження має свої власні завдання, що впливають із загальних завдань кримінального провадження, визначених у ст. 2 КПК, та забезпечують досягнення мети кримінального процесу і реалізацію його призначення.

У науковій літературі поширеною є думка про те, що в цій стадії вирішується дві групи завдань: щодо перевірки процесуальних підстав для призначення судового розгляду, а також щодо підготовки до розгляду матеріалів кримінального провадження в судовому засіданні [3, с. 287-288; 5, с. 72-73].

Завдання підготовчого провадження визначають також як процесуальне та організаційне забезпечення проведення судового розгляду [11, с. 5], або ж як визначення основних напрямів подальшої процесуальної діяльності суду та інших учасників кримінального провадження [1, с. 142]. Проте такі узагальнені формулювання, на нашу думку, більшою мірою вказують на призначення цієї стадії. Завдання стадії підготовчого провадження повинні бути конкретизовані у зв'язку з повноваженнями суду, які ним виконуються у цій стадії згідно з нормами КПК.

Процесуальна діяльність у стадії підготовчого провадження здійснюється судом з додержанням засад кримінального провадження, зокрема верховенства права, законності, рівності перед законом і судом, презумпції невинуватості, доступу до правосуддя, забезпечення права на захист та на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, а

▪ Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snpkpu.pdf>.

також гласності і відкритості судового провадження та його повного фіксування технічними засобами.

Перш за все, у стадії підготовчого провадження суд зобов'язаний перевірити відповідність обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, які надійшли від прокурора, вимогам КПК.

Вимоги до обвинувального акта визначені у ст. 291 КПК, а до клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру також і у ст. 292 КПК, тому недодержання цих положень закону буде становити невідповідність вимогам КПК, що є підставою для повернення судом зазначених документів прокурору (п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК). Через неконкретизоване формулювання закону питання про те, чи є ті чи інші порушення підставою для повернення згаданих документів прокурору, дискусійне і не завжди однозначно вирішується у судовій практиці. З приводу визначення кола таких підстав були висловлені слушні думки науковцями, які заслуговують на окрему увагу [2, с. 134-136; 6, с. 145].

Згідно з ухвалою суду про повернення обвинувального акта чи клопотання прокурор зобов'язаний виправити допущені недоліки протягом визначеного судом розумного строку. Ухвала негайно направляється прокурору для усунення зазначених у ній порушень вимог КПК щодо обвинувального акта (клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру). При цьому прокурор, слідчий не повинні проводити слідчі (розшукові) дії і збирати докази у даному кримінальному провадженні, а лише виправити зазначені в ухвалі суду недоліки і повторно направити обвинувальний акт (клопотання про

▪ Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snpkpu.pdf>.

застосування примусових заходів медичного або виховного характеру) до суду або ж закрити кримінальне провадження.

Завдання суду пов'язані також із передбаченою КПК можливістю розгляду у стадії підготовчого провадження скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які не розглядаються під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 303 КПК), а також рішень прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим та рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки (ч. 3 ст. 303 КПК). Також під час підготовчого провадження в суді можуть бути подані заперечення проти ухвал слідчого судді, оскарження яких не передбачено частиною першою статті 309 КПК під час досудового розслідування (ч. 3 ст. 309 КПК). Разом з тим, слід зазначити, що розгляд таких скарг і заперечень не регламентований статтями глави 27 КПК, що ускладнює захист прав і законних інтересів учасників кримінального провадження у цій частині. Тому ця прогалина повинна бути усунена шляхом встановлення законом порядку розгляду скарг на зазначені рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які не розглядаються під час досудового розслідування, та заперечень проти ухвал слідчого судді у стадії підготовчого провадження.

У підготовчому провадженні не здійснюється дослідження доказів і вирішення обвинувачення по суті. Разом з тим, кримінальний процесуальний закон передбачає можливість ухвалення у даній стадії обвинувального вироку на підставі угоди сторін (п. 1 ч. 3 ст. 314 КПК). Вирішення питання про затвердження угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим і угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості, здійснюється судом під час підготовчого судового засідання з додержанням спеціальних

▪ Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snpkpu.pdf>.

вимог, передбачених КПК для цього особливого порядку кримінального провадження. Діяльність суду при цьому спрямована на з'ясування добровільності позицій підозрюваного (обвинуваченого) та потерпілого щодо укладення угоди та роз'яснення їм правових наслідків її затвердження. Якщо суд переконується, що угода може бути затверджена, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання. У протилежному випадку суд постановляє ухвалу про відмову в затвердженні угоди та повертає кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування або продовжує судове провадження.

Закінчення кримінального провадження у даній стадії можливе й у разі постановлення судом ухвали про закриття кримінального провадження за визначеними законом підставами, зокрема і у випадках наявності підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 2 ч. 3 ст. 314 КПК). У разі встановлення судом необґрунтованості клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності суд своєю ухвалою відмовляє у його задоволенні та повертає клопотання прокурору для здійснення кримінального провадження в загальному порядку або продовжує судове провадження в загальному порядку, якщо таке клопотання надійшло після направлення обвинувального акта до суду (ч. 4 ст. 288 КПК).

Таким чином, у стадії підготовчого провадження суд з'ясовує наявність підстав для завершення кримінального провадження і за відсутності спору між сторонами, потерпілим або за наявності формальних підстав для закриття кримінального провадження приймає відповідне рішення.

▪ Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snpkpu.pdf>.

У стадії підготовчого провадження суд з'ясовує відсутність порушень вимог кримінального процесуального закону, що перешкоджають призначенню судового розгляду. Зокрема у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження (п. 4 ч. 3 ст. 314 КПК) чи інших підстав для його передачі на розгляд іншого суду (ч. 1 ст. 34 КПК) суд у підготовчому судовому засіданні вирішує питання про направлення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у порядку, передбаченому ст. 34 КПК.

У разі відповідності обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру вимогам кримінального процесуального закону, за відсутності підстав для прийняття інших рішень, суд проводить підготовку до судового розгляду, вирішує необхідні питання, створюючи умови для повного, всебічного і об'єктивного розгляду обставин у судовому розгляді та дослідження доказів, а також ухвалення законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення.

Особлива роль при проведенні такої підготовки належить розгляду клопотань учасників судового провадження про здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту та витребування певних речей чи документів. Адже відхилення судом клопотань учасників судового провадження про допит певних осіб, дослідження доказів або вчинення інших процесуальних дій на підтвердження чи спростування обставин, з'ясування яких могло мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення, згідно з вимогами п. 1 ч. 1 ст. 410 КПК, визнається неповнотою судового розгляду та є підставою

▪ Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snpkpu.pdf>.

для скасування або зміни судового рішення при розгляді справи в суді апеляційної інстанції [12].

Щодо необхідності розширення повноважень суду по здійсненню підготовчих дій до судового розгляду висловлені думки науковців, які заслуговують на підтримку. Зокрема про необхідність формування кримінальної справи саме на етапі вирішення судом питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду, обґрунтовані слушні пропозиції В. О. Попелюшом [9, с. 44-48] та Ю. М. Мирошниченком [8, с. 142-144]. В. В. Луцик аргументовано звертає увагу на можливість запровадження в українське кримінально-процесуальне законодавство інституту виключення доказів із реєстру матеріалів досудового розслідування на цій стадії провадження [6, с. 145]. Як видається, запропоновані вдосконалення процесуального закону, спрямовані на забезпечення більш ефективної підготовки до судового розгляду.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що до системи завдань, які виконуються судом у стадії підготовчого провадження, належать:

- 1) перевірка відповідності процесуальних документів, поданих прокурором, вимогам кримінального процесуального закону;
- 2) розгляд скарг та клопотань учасників кримінального провадження;
- 3) з'ясування наявності підстав для завершення кримінального провадження;
- 4) встановлення відсутності порушень вимог кримінального процесуального закону, що перешкоджають призначенню судового розгляду;
- 5) вирішення питань, пов'язаних із підготовкою до судового розгляду.

▪ Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snpkpu.pdf>.

Виконання судом зазначених завдань у стадії підготовчого провадження дає можливість уникнути безпідставного призначення судового розгляду й спрямоване на забезпечення повного, всебічного і об'єктивного з'ясування обставин та перевірки їх доказами, а також ухвалення законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення.

Список використаних джерел

1. Дячук С. І. Застосування кримінального процесуального законодавства на підготовчому провадженні у суді першої інстанції / С. І. Дячук, В. І. Галаган, О. І. Галаган // Наукові записки НаУКМА. – 2013. – Т. 144-145 : Юридичні науки. – С. 142-146.
2. Дячук С. Стадія підготовчого провадження та її особливості / С. Дячук // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 4 (5). – С. 131-138.
3. Єні О. В. Підготовче провадження як елемент судового провадження в суді першої інстанції / О. В. Єні, Л. Г. Матієк // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 286-289.
4. Журба А. І. Завдання кримінального провадження: структура і взаємозв'язок з іншими системоутворюючими факторами кримінального судочинства [Електронний ресурс] / А. І. Журба // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 2. – С. 101-103. – Режим доступу : http://www.lsej.org.ua/2_2014/29.pdf.
5. Лобойко Л. М. Стадії кримінального процесу : навчальний посібник / Л. М. Лобойко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 176 с.
6. Луцик В. В. Підготовче провадження за новим КПК України / В. В. Луцик // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2012. – Випуск 20. – Частина 1. – Том 4. – С. 144-146.

▪ Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snpkpu.pdf>.

7. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія / М.А. Погорецький. – Х. : Арсіс, ЛТД, 2007. – 576 с.
8. Мирошниченко Ю. Проблеми судового розгляду в кримінальному провадженні: організаційно-підготовчий аспект / Ю. Мирошниченко // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 4 (5). – С. 139-144.
9. Попелюшко В.О. Формування кримінальної справи на стадії судового провадження / В.О. Попелюшко // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 44-49.
10. Шибіко В. Щодо призначення і завдань кримінального судочинства України / В. Шибіко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2011. – Вип. 88. – С. 16-19.
11. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар [Текст] : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – Т. 2. – 664 с.
12. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 03.10.2012 р. № 223-1430/0/4-12 «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12>

Сиза Н. П.

Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України

У статті розглянуто визначення мети, призначення та завдань кримінального процесу. На підставі норм нового КПК сформульовано

▪ Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snpkpu.pdf>.

систему завдань суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України.

Ключові слова: стадія підготовчого провадження, мета кримінального процесу, призначення кримінального процесу, завдання суду, підготовка до судового розгляду.

Сизая Н. П.

Задачи суда в стадии подготовительного производства в уголовном процессе Украины

В статье рассмотрены определения цели, назначения и задач уголовного процесса. На основании норм нового УПК сформулирована система задач суда в стадии подготовительного производства в уголовном процессе Украины.

Ключевые слова: стадия подготовительного производства, цель уголовного процесса, назначение уголовного процесса, задачи суда, подготовка к судебному рассмотрению.

Syza N. P.

The Court's tasks of the Preparatory stage of the proceedings in criminal proceedings in Ukraine

Definition of purpose, destination and tasks of criminal proceedings in this article. The system of court's tasks of the Preparatory stage of the proceedings in criminal proceedings in Ukraine is formulated on the basis of new rules of Code. The system of court's tasks of the Preparatory stage of the proceedings in criminal proceedings in Ukraine is composed: verify requirements of criminal procedural law the legal documents submitted by prosecutor; consider the complaints and petitions participants in criminal proceedings; to find out the

▪ Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snpkpu.pdf>.

conditions for the completion of criminal proceedings; establish the no violations of the Criminal Procedure Act hindering purpose of the trial; resolve issues related to the preparation for trial.

Key words: the Preparatory stage of the proceedings, purpose of criminal proceedings, destination of criminal proceedings, court's tasks, preparation for trial.

-
- Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14snprku.pdf>.